

# L'articulació de l'Àsia oriental

El naixement del món xinès

Dolors Folch i Fornesa

P03/17003/01837



## Índex

<b>Introducció</b> .....	5
<b>Objectius</b> .....	6
<b>1. El concepte d'Àsia oriental</b> .....	7
<b>2. La periodificació de la història xinesa</b> .....	11
<b>3. Les grans regions geogràfiques i històriques de la Xina</b> .....	13
<b>4. La prehistòria de la Xina i el Japó</b> .....	18
<b>5. La implantació dels Shang sobre el territori</b> .....	25
<b>6. Els Zhou Occidentals i l'articulació de l'estat</b> .....	31
<b>7. La tradició central xinesa</b> .....	34
<b>Resum</b> .....	38
<b>Bibliografia</b> .....	39



## Introducció

L'Àsia oriental no és un concepte abstracte creat per la conveniència dels geògrafs, els economistes o els polítics eurocentristes; és una realitat històrica que va molt més enllà d'una simple conjunció de tres civilitzacions veïnes però separades. Xina, Japó i Corea comparteixen uns orígens similars, un substrat cultural idèntic articulat pel pensament confucià i una escriptura molt similar. La Xina, com els grecs en el món europeu, representa la font cultural des d'on van irradiar les diverses cultures de l'Àsia oriental. Les maneres de pensar, les formes de vida i, en part, l'organització política de la Xina antiga van tenir un ressò important als regnes que van iniciar la unificació de la península de Corea, i des d'allà va arribar a les illes del Japó.

Els orígens de la civilització a l'Àsia oriental es localitzen a les planes del riu Huanghe, a la Xina del nord, sense oblidar que contemporàniament al Japó una cultura similar començava a dominar les costes. En aquest primer mòdul s'analitzen els elements més importants que determinen la posterior articulació de l'Àsia oriental, des de la importància de la implantació en el territori de les primeres cultures neolítiques a la forja de les bases del pensament xinès.

## Objectius

Els objectius d'aquest mòdul són els següents:

- 1.** Comprendre els condicionants geogràfics que van determinar els inicis de la civilització a l'Àsia oriental.
- 2.** Analitzar els trets fonamentals de les diferents cultures neolítiques sorgides a la Xina i el Japó.
- 3.** Entendre l'articulació social, política i religiosa del primer estat xinès.
- 4.** Copsar la importància de la cristallització de la tradició central xinesa com a substrat cultural que es transmetrà a totes les regions de l'Àsia oriental.

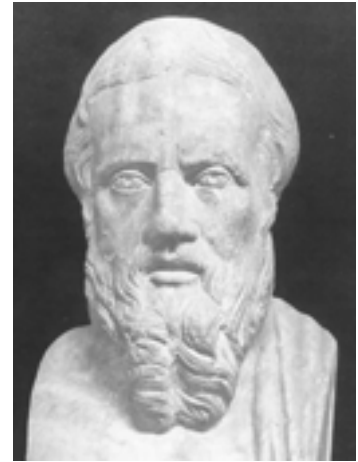
## 1. El concepte d'Àsia oriental

El concepte d'Àsia el van encunyar els grecs –en especial Herodot– al segle V abans de la nostra era dins del context de les guerres mèdiques que enfrontaven Atenes i l'Imperi Persa: era un concepte negatiu que feia de contrapartida al món positiu dels grecs i que s'identificava gairebé exclusivament amb el món persa.

Aquest concepte, més literari que geogràfic, es va anar ampliant al llarg dels segles a mesura que el coneixement geogràfic dels europeus s'anava fent més ampli: les conquestes d'Alexandre els van acostar per primer cop a la serralada del Pamir i a l'Àsia central; la comprensió del mecanisme dels monsons va permetre als romans navegar regularment fins l'Índia i aquests contactes els van introduir en els circuits comercials de l'Índic: la península de Malàisia apareixia ja en els mapes dels primers segles de la nostra era; el comerç de Bizanci i les caravanes dels monjos nestorians van connectar per primer cop de forma regular el món mediterrani amb les grans rutes de l'Àsia central; l'expansió dels mongols i els viatges que monjos i mercaders van emprendre cap aquest nou imperi van fer que Europa prengués consciència de la presència de civilitzacions avançadíssimes a l'extrem orient del continent; i finalment, al segle XVI Europa va introduir-se de forma definitiva en els grans circuits comercials del continent.

Ja aleshores, pels europeus, "Àsia" i "Orient" eren sinònims i l'Àsia inicial d'Herodot s'havia convertit en un immens continent on hi cabien tota mena de paisatges geogràfics i una munió de civilitzacions altament refinades i amb escassíssimes relacions entre elles. Vist des d'Europa, tot aquell conglomerat seguia tenint una unitat a la qual es denominava "Àsia". La presència dels jesuïtes a la Xina des de finals del segle XVI fins al segle XVIII va generar un allau d'informació sobre aquest país que va impactar especialment al món de la Il·lustració europea, i això va fer que sorgís un nom específic per a tota l'àrea on la influència del món sític hi era ben visible: l'Extrem Orient englobava la Xina, el Japó, Corea i el Vietnam. A la segona meitat del segle XX, l'eurocentrisme inherent en el nom d'"Extrem Orient" i les crítiques que això generava van fer que a la major part de publicacions es substituís aquest apel·latiu pel d'"Àsia oriental".

En els països actuals de l'Àsia oriental, però, el nom d'Àsia no apareix en cap de les seves cròniques fins al segle XIX, i és clarament un concepte tan aliè a la seva tradició cultural que no tenia ni nom: avui en dia s'utilitza una adaptació fonètica del nom occidental "Àsia", que en xinès es diu *Yaxiya*, en japonès *Ajia* i en coreà *Asia*. Dit d'altra manera, **vista des de l'Àsia, l'Àsia no ha existit mai.**



Herodot, s.V a.C.



**Matteo Ricci en companyia de Ly Paul**

Dibuix que va aparèixer en el llibre d'Athanasius Kircher, *China monumentis, qua sacris qua profanis, nec non variis naturæ & artis spectaculis, aliarumque rerum memorabilium argumentis illustrata*, publicat a Amsterdam el 1667.

Els grans nuclis civilitzadors del continent –Pèrsia, Índia, Xina– són entitats tan individualitzades en els camps cultural, històric i geogràfic com ho és Europa, i tots ells han irradiat de forma poderosa sobre les dues grans perifèries del continent: Àsia central i Sud-est asiàtic, on també han sorgit civilitzacions altament originals.

Si “Àsia” ha estat un concepte aliè a les civilitzacions que s’han desenvolupat en aquest continent, és evident que el d’“Àsia oriental” ho ha estat també. Això no obstant, el nucli de països que Europa ha englobat sota les discutides denominacions “Extrem Orient” o “Àsia oriental” tenen un comú denominador que els proporciona a tots uns trets clarament distintius: la seva evolució ha seguit el model que denominarem *xinès* ja que és a la Xina on aquest va cristal·litzar. 🗨️

El nucli inicial d’aquest món sìníc és el que s’anomena **la Xina històrica o Xina pròpiament dita**, és a dir aquella part de la Xina actual que ha estat xinesa des de fa un parell de mil·lenis i que entre Pequín i Guangzhou (Canton) s’estén per la terra de loess i per les grans planes al·luvials del riu Huanghe i el riu Yangzi. Fora d’aquí, la influència xinesa ha estat molt viva en els oasis del Turquestan xinès –l’actual província del Xinjiang– des de fa 2.000 anys. Altres zones perifèriques de la Xina són el resultat de conquestes exteriors: Mongòlia i Manxúria són les terres originals dels grans conqueridors del món xinès; mentre el Tibet, malgrat la seva incorporació a l’estat xinès a partir del segle XVIII, és un món fonamentalment a part, molt més lligat culturalment al nucli indi que no pas al xinès.

Dins de la denominació d’“Àsia oriental” hi incloem també aquells països on l’empremta del model xinès ha estat decisiva pel que fa a l’**organització històrica dels seus estats**, a les grans **corrents culturals** que han conformat les seves respectives tradicions, i a les **formes d’organització social** que han impregnat la seva vida quotidiana; en concret, l’ús de l’**escriptura xinesa** en aquest àmbit ha configurat de forma distintiva l’educació i el funcionament de l’ens polític, i l’ús dels **palets** per menjar és prova d’una influència profunda en un àmbit decisiu de la vida quotidiana.



No és cap atzar que **Japó**, **Corea** i **Vietnam** hagin escrit amb caràcters xinesos i mengin amb palets; no ho és tampoc que el **Tibet** no hagi fet mai ni una cosa ni l'altra. 🗨️

Un factor decisiu –probablement el que més– per definir el que denominem “Àsia oriental” és el de la **llengua escrita**. La regió té una gran varietat lingüística: les llengües sino-tibetanes n’ocupen l’espai central, que és el més extens, i englo-



ben totes les varietats del xinès; al nord s'hi troben les llengües altaiques –entre les quals alguns lingüistes situen el coreà i el japonès, llengües de filiació dubtosa; i al sud les austroasiàtiques –importants al Vietnam. Dins d'aquests grans grups hi ha desenes de llengües locals totalment intel·ligibles entre elles.

Malgrat aquesta Babel, el que caracteritza l'Àsia oriental és que tots els estats que la componen van adoptar en la fase inicial l'escriptura xinesa. Els *hanzi* (漢字), que els japonesos denominen *kanji* i els coreans *hanja*, es van convertir en el vehicle transmissor del model xinès ja que els caràcters xinesos, a diferència de les lletres dels nostres alfabet, no són ideològicament neutrals: **l'escriptura de la Xina transmet la seva cultura.**

En els primers segles de la nostra era, els *hanzi* es van imposar en aquelles societats properes a la Xina que eren ja prou complexes com per adoptar una organització estatal i que no tenien altre model d'escriptura per escollir més que el xinès. Allà on els contactes amb altres civilitzacions eren prou importants i el xinès convivía amb sistemes fonètics d'escriptura –com és el cas del Xinjiang i Mongòlia pel que fa a la resta de l'Àsia central, o del Tibet pel que fa a l'Índia–, van ser els *hanzi* els que van acabar servint de base als sistemes d'escriptura que adoptaven els nous estats.

El fet que tota l'Àsia oriental adoptés l'escriptura xinesa és una prova del poder civilitzador del model sínic, però al mateix temps també del relatiu aïllament de l'Àsia oriental.

Un altre element definidor de l'Àsia oriental és una **tradició cultural comú**, basada en el confucianisme i el budisme. A més, cadascun dels països d'aquesta zona té elements culturals propis, profundament ancorats en la seva concepció de les relacions entre els homes, els esperits i les forces naturals –taoisme a la Xina, shinto al Japó, shamanisme a Corea– i que, al seu torn, han influït i han estat influïts per les dues grans corrents que tenen en comú. El que anomenem confucianisme va ser la força articuladora de tots els estats de l'Àsia oriental que es van cimentar sobre societats altament jerarquitzades des del nucli familiar primigeni fins les més altes esferes del govern: a tot arreu el poder estava en mans dels mascles, els vells, els rics i els ben relacionats, i a tot arreu l'educació era una via d'accés important al poder polític. Durant la fase inicial en què el model sínic va ser el desencadenant de l'organització estatal dels països d'aquest àmbit, els governs es regien per procediments administratius complexos i comptaven amb un control social important que s'exercia des del mateix nucli familiar i que els permetia una mobilització notable de la força de treball.

Tot i que el budisme va arribar una mica més tard va produir a tota l'Àsia oriental una fermentació cultural, artística, religiosa i intel·lectual sense precedents. Malgrat els seus orígens indis, el budisme de l'Àsia oriental és essencialment xinès ja que deriva de la corrent mahayana, la que va arrelar a la Xina amb major força. El relatiu aïllament de l'Àsia oriental, per altra banda, va garantir la pervivència del budisme.

La unitat i diversitat en aquest marc de l'Àsia oriental s'ha anat construint lentament al llarg de mil·lenis. Xina es va convertir a partir del 221 aC. en un imperi multiètnic que es va imposar sobre la munió de petits estats que es disputaven el seu territori, i a partir d'aquest moment la seva influència va irradiar de forma directa sobre el que avui coneixem sobre **Corea** i el **Vietnam** i de forma indirecta sobre el que ara és el **Japó**, influint de forma decisiva sobre les trajectòries d'aquestes regions –que no eren encara estats independents identificables– durant més de mil anys.

L'impacte del model xinès en aquest món sinocèntric era encara més gran pel fet que, tot i que l'Àsia oriental no ha estat mai totalment aïllada –com ho demostra entre altres coses la difusió del budisme–, ha evolucionat –a diferència dels móns indi i persa– amb escassíssimes referències d'altres models.

## 2. La periodificació de la història xinesa

La importància que tenen els cicles naturals en el pensament xinès es reflecteix també en la seva **visió de la història**. De la mateixa manera que tot en la naturalesa, des de les estacions fins a les fases de la lluna, es regeix per unes pautes cícliques, els historiadors van aplicar aquest model cíclic al sorgiment i decadència de les dinasties, generant la idea dels cicles dinàstics, que era evident ja en la primera gran història del món xinès, el *Shiji* (史記) o *Memòries històriques* de Sima Qian. !

Totes les dinasties entrants recopilaven els documents de les dinasties anteriors i en redactaven meticulosament la història. Aquesta seguia sempre unes pautes similars: el fundador –que podia ser excel·lent o tenir alguns defectes o debilitats manifestes– era sempre molt fort i capaç d'aplegar un gran poder. Això li permetia recaptar els impostos amb què mantenir un sistema burocràtic eficaç i endegar les obres públiques necessàries: els períodes inicials de totes les dinasties eren sempre de prosperitat manifesta. No obstant, però, els seus successors anaven perdent poder i aleshores aquest passava a mans de les grans famílies –que evadien els impostos i desviaven cap a ells mateixos les taxes que haurien de pagar els seus camperols proporcionant-los a canvi una part dels serveis que inicialment eren prerrogativa de l'estat i dels grans grups de palau: famílies dels consorts, eunucs, alta burocràcia. A mesura que el nombre de camperols que pagava impostos a l'estat anava minvant, les obres públiques eren cada cop més escasses, dics i canals quedaven sense manteniment, els graners amb els que fer front a les fams i desastres naturals quedaven buits, i no hi havia diners per pagar l'exèrcit.

El final de la dinastia –que generalment anava acompanyat d'un emperador pervers i dissolut en el tron– es precipitava normalment per una combinació d'aixecaments de camperols i de la incapacitat de defensar les fronteres. I aleshores es **fundava una nova dinastia i s'inaugurava un cicle nou**.

Aquest concepte organitzador de la història posa l'accent en la fragilitat de la salut econòmica, administrativa i militar dels estats durant els períodes llargs però, en canvi, dóna una importància desmesurada al nucli central del poder on es generen i arxiven els documents, que tendeix a minimitzar i fins i tot desestimar les transformacions que s'estenen al llarg de períodes que no encaixen amb les dinasties. !

De fet, sota la idea dels *cicles dinàstics* hi ha una fal·làcia important: la creença que els moments culminants de la civilització xinesa han coincidit amb els períodes de unitat. Per contra, alguns dels moments



**Sima Qian (145 – 85 aC)**

Va viure en temps de l'emperador Han Wudi i és l'iniciador de la tradició històrica xinesa.

### Per exemple...

... ni la difusió i aclimatació del budisme entre els segles I i VIII, ni el gran desenvolupament econòmic de Xina entre els segles IX i XII es poden seguir a través de les històries oficials.

més brillants de la història xinesa s'han produït en els llargs períodes de desunió, que ocupen un espai gens menyspreable en el temps.

Per altra banda, el fet que aquestes històries oficials reproduïxin sempre una visió exclusivament des del centre distorsiona la història: al llarg del segle XX tant l'arqueologia com els estudis regionals de la moderna sinologia han alterat seriosament la visió proporcionada per les històries oficials. ❗

Si bé des de molts punts de vista la **visió cíclica de la història xinesa** resulta decebedora, el concepte de progressió lineal que és l'habitual a occident també planteja problemes. La divisió tripartita de la història en antiga, medieval i moderna amb el seu corresponent model de desenvolupament progressiu i marc cronològic no encaixa amb les grans etapes de la història xinesa ni en dates ni en continguts.

Al llarg del segle XX, la visió de la història que més impacte ha tingut sobre la història xinesa ha estat la marxista, que assumeix que totes les societats segueixen un desenvolupament similar des de l'esclavatge, el feudalisme, el capitalisme i el socialisme fins a desembocar en el comunisme. Aquest esquema, que finalment és una versió pomenoritzada i molt tancada de la concepció lineal de la història que ha estat sempre la d'Occident, ha distorsionat durant dècades el treball dels historiadors xinesos: calia encabir la primera dinastia històrica, els Shang, dins del marc esclavista, quan no hi havia cap evidència d'esclaus; el feudalisme resultava un concepte tan el·lusiu per a la periodificació que van acabar estenent-lo del primer mil·lenni aC. fins mitjans del segle XX, generant un període de 3.000 anys de duració que contrastava amb les poques dècades que es concedien a l'etapa capitalista.

Avui en dia, tenint en compte que la sinologia es basa cada cop més en fonts autòctones i que a la Xina els documents a Xina han estat organitzats històricament a partir de les dinasties, es tendeix a respectar el marc dinàstic incloent-lo en marcs més a l'ús en la història universal sempre que això sigui possible: els Shang, Zhou, Qin i Han encaixen bé dins del marc de la història antiga, però l'edat mitjana presenta problemes gairebé insolubles que de fet s'estenen també a l'edat moderna i contemporània: ni la cronologia ni els criteris de desenvolupament que ha generat Occident serveixen per res quan s'intenta aplicar-los al món de l'Àsia oriental. ❗

### 3. Les grans regions geogràfiques i històriques de la Xina

La geografia física de la Xina, com la de tota la resta de l'Àsia, ve determinada pel nus del Pamir, a partir del qual surten les ramificacions muntanyoses que articulen tot el continent. L'altiplà del Pamir, amb els seus 5.000 metres d'alçada, marca el límit occidental de la Xina i, lluny de ser una barrera, va ser el camí pel qual els peregrins van introduir els grans textos budistes de l'Índia, i la via per on van penetrar tant els pobles procedents de l'Àsia central com les grans religions del Proper Orient: algunes heretgies del món persa i cristià, i l'Islam. 🌐

Talment com els dits d'una mà, del Pamir arrenquen, cap a l'est, un seguit de grans serralades –Tianshan, Kunlun, Karakorum, Himàlaia– que delimiten entre elles grans altiplans i depressions: entre el Tianshan i el Kunlun s'obre el desert de Taklamakan, que conté la profunda depressió de Turfan a 154 metres sota el nivell del mar. La província xinesa del Xinjiang, formada de fet pel cinturó d'oasis que voregen aquest desert pel nord i pel sud, és una zona profundament marcada pel pas de les caravanes i per les lluites i aliances sorgides entre els petits estats que s'articulen a redós de cada oasi. Al nord del Taklamakan, entre els monts Tianshan i Altai, s'estén la depressió de la Dzungària, que durant segles va veure passar també les **llargues caravanes de la ruta de la seda**. Entre el Kunlun i l'Himàlaia, recolzat a l'oest en el contrafort del Karakorum, s'hi troba l'altiplà del Tibet, amb una altitud mitja d'entre 4.000 i 5.000 metres. Els grans rius –Huanghe o riu Groc i Changjiang o riu Llarg (anomenat Yangzi a Occident)– neixen en aquesta part del territori, mentre d'altres, com el Tarim al desert de Taklamakan, s'esmunyen entre les sorres sense força per escolar-se cap al mar.

A mesura que avancem cap a l'est, l'alçada del territori comença a disminuir: el perfil geomorfològic de Xina es podria visualitzar com format per tres grans esglaons.

**El primer esgaló**, configurat per les grans serralades que arrenquen del Pamir, té una mitjana de prop de 5.000 metres i constitueix de fet el “sostre del món”: el Tibet n'és el replà més imponent.

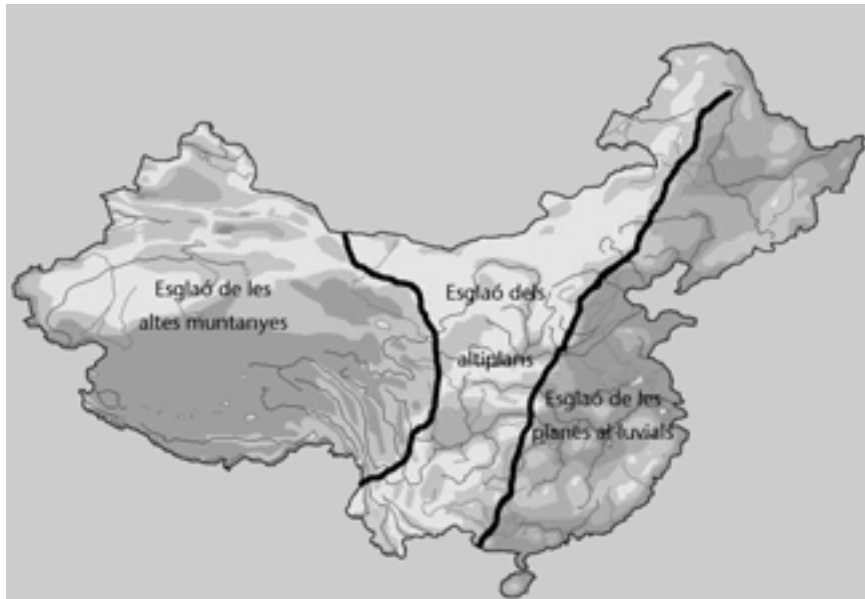
**El segon** d'aquests esglaons està format principalment per una sèrie d'altiplans entre els que destaquen Mongòlia Interior, l'altiplà de loess, la conca del Sichuan i l'altiplà de Yunnan-Guizhou. En la seva part sud, aquest esglaó està separat de l'anterior per un dels plegaments més impressionants del planeta, la serralada de Hengduan, que amb pics de 5.000 i 6.000 metres separa el Tibet del Sichuan i del Yunnan. Tot l'esglaó dels altiplans ha estat profundament modelat per les grans artèries fluvials xineses i és aquí, a l'altiplà de loess, entorn de la conca del Huanghe o riu Groc, on va sorgir el nucli més consistent de la civilització xinesa.

**El tercer esglaó** el formen les planúries de la Xina oriental que connecten les grans planes al·luvials del Huanghe i el Yangzi amb la zona de baixes i intricades muntanyes

#### Ruta de la seda

La ruta de la seda, alimentada inicialment per les sedes que els Han regalaven als xiongnu, unia Chang'an amb el desert de Taklamakan, els oasis al peu de les muntanyes de Tianshan i a través dels Pamirs amb els mons indi i persa. La ruta, travessada per caravanes que recorrien les distàncies de forma intermitent, estava plena de monestirs excavats a la roca, com ara Dunhuang o les coves de Bezeklik o els grans budes de Bamiyan.

de la Xina del sud. Aquest esglaó de les planes al·luvials és la gran zona agrícola de la Xina i és aquí on viu la major part de la seva població.

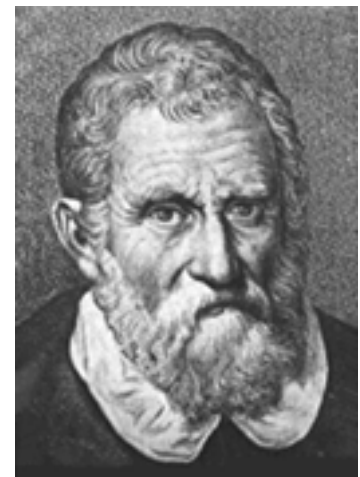


El clima xinès ve determinat en gran part pels monsons, però, a diferència de l'Índia, on els monsons són l'element determinant per excel·lència del seu clima, l'orografia xinesa introdueix variants importants en la incidència dels monsons sobre el seu territori. Moltes serralades xineses, que són especialment elevades en la part occidental, segueixen una línia oest-est que les situa quasi en angle recte amb la direcció de les corrents d'aire i n'entorpeix els moviments.

La Xina es divideix en dues grans regions climàtiques, a partir d'un eix transversal que creuaria Xina des del nord-est, sobre el riu Heilongjiang, a Manxúria, fins al sud-oest, sobre l'extrem nord-oriental de la frontera índia. La part occidental, clarament afectada pels monsons d'hivern, hauria de subdividir-se al seu torn entre la zona d'altres muntanyes (Himàlaia, Tibet, Kunlun, Tianshan) i el cinturó dels grans deserts de l'Àsia central (Taklamakan, Gobi, Ordos).

La part oriental d'aquesta divisòria és la que correspon a la Xina històrica: la línia de la Gran Muralla, que es superposa a la de la isoïeta de 375mm. de pluja anuals, ressegueix les terres àrides del desert de l'Ordos a través del bucle del Huanghe. Però si bé aquest conjunt de terres defugen globalment l'aridesa que marca els territoris occidentals, presenta també diferències molt marcades entre nord i sud. La línia formada pel riu Huai i els monts Qinling divideix la Xina històrica en dues meitats tan diferents entre elles que **Marco Polo** les va anomenar respectivament **Catai** i **Manji**, convençut que es trobava enfront de dos móns diferents.

D'una banda **la Xina del nord**, centrada en el riu Huanghe i en una terra de loess esmicoladissa però fèrtil; de pluviositat moderada però sempre amenaçada d'inundacions i sequeres catastròfiques; gran productora de cereals de



Marco Polo

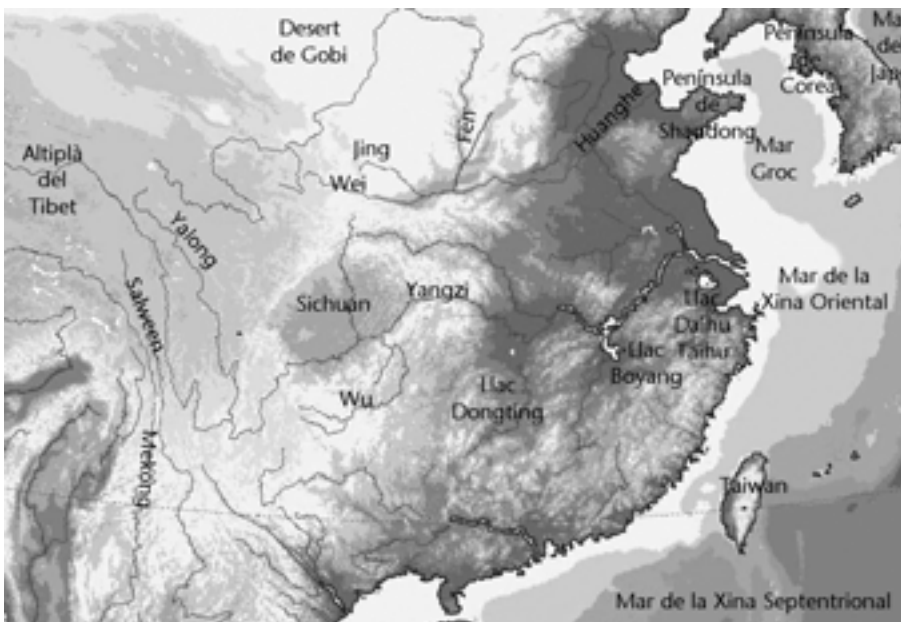
#### Marco Polo...

... parla en el seu *Libre de les meravelles* de dos països ben diferenciats, Catai i Manji, que es corresponen a la Xina del nord i la Xina del sud respectivament.

secà, mill i blat i amb una, màxim dues, collites anuals; connectada amb Manxúria i amb els grans camins d'Àsia Central; amb cases excavades directament al loess o amb parets de terra piconada; amb unes costes baixes i difícils que mai van propiciar un desenvolupament marítim; i amb una unitat lingüística basada en el dialecte mandarí.

D'altra banda, **la Xina del sud**, articulada pels afluents, llacs i maresmes del riu Yangzi; amb una pluviositat abundant que, malgrat rentar excessivament la terra, permet tres i quatre collites anuals gràcies al llarg període de maduració i a l'abonament constant; travessada per una intricada xarxa de canals útils tant per la irrigació com pel transport; gran productora d'arròs; amb una utilització omnipresent del bambú a la construcció; amb una línia costera profusament articulada i puntejada d'illes que va afavorir un gran desenvolupament marítim i unes relacions ininterrompudes amb el sud-est d'Àsia; i amb una gran diversitat dialectal especialment intricada a les zones muntanyoses.

El perfil geomorfològic de la Xina, amb grans esglaons que davallen cap al mar, juntament amb la importància de les serralades que la creuen transversalment, explica el recorregut dels **grans rius xinesos**, que avancen d'oest a est. Els dos rius més importants de Xina, el Huanghe i el Yangzi, neixen tots dos a l'altiplà del Tibet –com ho fan també tants altres grans rius d'Àsia: Indus, Brahmaputra, Irawadi, Salween, Mekong– i fan un llarg camí abans no arriben al mar: 5.464 el Huanghe i 6.300 Km el Yangzi.



El Huanghe o riu Groc, bressol de la civilització xinesa, ha estat també el seu flagell: és el responsable de les grans inundacions històriques que han assolat el nord de Xina. El riu, que circula per l'altiplà de loess on ha esculpit un imponent entramat de torrenteres groguenques, deu el seu nom de riu Groc –que ja tenia fa 2.000 anys– a la quantitat de sediments que arrossega. El riu

Groc i les terres de loess que l'envolten han estat durant mil·lennis el centre neuràlgic de la Xina i aquí és on es va concentrar històricament el gros de la població xinesa fins ben entrada la edat mitja. !

Els seus afluents, molt menys importants per la seva llargada i el seu volum d'aigua que els del Yangzi, són cabdals pel que fa a la història xinesa. Si bé el Fen, que es corre als monts Lüliang i desemboca en el Huanghe per l'esquerra, ha estat un riu important per la història antiga de Xina, res es pot comparar al carisma dels seus dos afluents per la dreta: tant el Wei, que conflueix amb el Huanghe en el extrem sud del gran bucle, com el Luo, de curt recorregut, han estat les seus de les grans capitals històriques de la Xina antiga: **Chang'an** (l'actual Xi'an) i **Luoyang**.

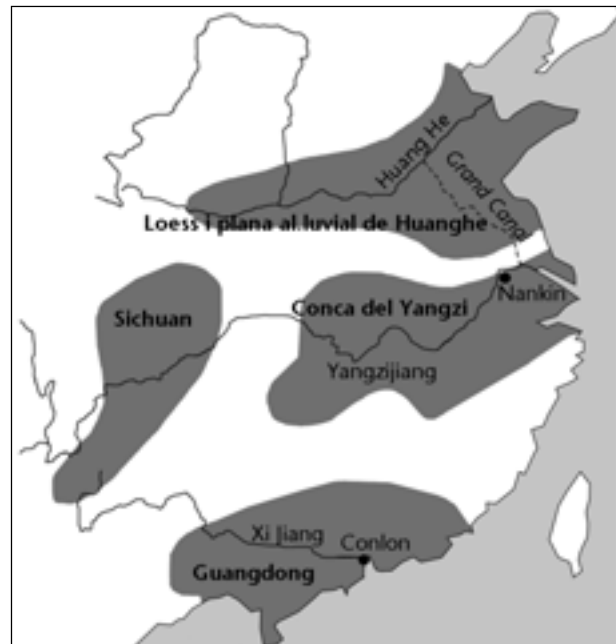


Capitals dels Han: Chang'an i Luoyang

El Yangzi, recorrent una zona d'alta pluviositat i rodejat de muntanyes en la major part del seu curs, recull l'aigua de múltiples i importants afluents que formen un complex sistema hidràulic que inclou, a més, prop de 1.000 llacs menors. Aquests llacs són les restes d'un horitzó de maresmes que cobria en temps històrics les vores sud del Yangzi i que, en ser drenat i dessecat per l'home, es va convertir en la gran reserva arrossera de Xina.

Al llarg dels segles el territori xinès s'ha articulat en una sèrie de regions econòmiques clau: la unitat de l'estat xinès depèn en gran mesura de la seva capacitat per a controlar les **quatre grans zones econòmiques** de la Xina pròpiament dita.

La **primera** d'aquestes zones és la de la **Xina del nord**, formada per l'altiplà de loess i la plana al·luvial del Huanghe. L'altiplà de loess, format per grans fins i groguencs d'aportació eòlica, tant friable com fèrtil, cobreix uns 500.000 km<sup>2</sup>, és a dir una superfície similar a la d'Espanya, i és allí on es van implantar les primeres dinasties xineses. El loess s'estén també cap al nord-est, pel corredor de Gansu: la Gran Muralla marca el límit tant de les terres de loess com el de la zona en què la implantació del model econòmic xinès és viable.



Les zones econòmiques clau

La **segona** de les zones econòmiques clau, la **del Yangzi**, constitueix un sistema hidràulic extraordinàriament complex: la immensa xarxa d'afluents i llacs, entrecruats de canals sovint més que mil·lenaris, ha proporcionat a tota la regió un mercat integrat entorn d'aquest mar interior i una unitat cultural molt distintiva.

La **tercera** de les zones econòmiques clau és el **Sichuan**. Aquesta plana, situada sobre el Yangzi i connectada amb el seu curs mig exclusivament a través del pas de les Tres Gorges, està poderosament encerclada per muntanyes i recorreguda per rius poderosos que han estat objecte de grans obres hidràuliques des del segle III aC. Sichuan ha estat sempre una zona riquíssima: la força dinamitzadora del primer imperi xinès, el dels Qin, no s'explica sense la prèvia conquesta i irrigació del Sichuan.



La **quarta** i darrera zona econòmica clau la constitueixen al sud les províncies de **Guangdong i Guangxi**, els dos Guang, el rera país de la ciutat de Guangzhou. La seva posició extremadament excèntrica respecte als grans centres històrics de la Xina –palesa en les diferències lingüístiques entre el cantonès i el mandarí, dues llengües síniques ben diferenciades entre elles, no ens ha d'enganyar: sempre va estar ben connectada a través dels canals que, des del segle III aC, unien els principals afluents del Yangzi amb els del Xijiang, el gran riu del sud. Al mateix temps, la navegació per les costes situades entre Guangzhou i la desembocadura del Yangzi ha estat sempre fluida, a grat o desgrat de l'estat xinès.

Mentre que el perfil costaner de la Xina del nord és baix i sorrenc, les costes del Guangdong, en canvi, de badies profundes i golfs arrecerats, amb un contrapunt de centenars d'illes, han estat terra de comerciants i mariners en èpoques d'obertura al món exterior, i costa de pirates quan la Xina es tancava sobre sí mateixa.

Els contactes per mar de la Xina amb l'exterior han passat sempre per aquestes cales: la importància de la zona de Guangzhou estat sempre directament proporcional a l'obertura de la Xina al món exterior.

## 4. La prehistòria de la Xina i el Japó

Tot i que la Xina va estar habitada des de principis del Paleolític inferior –el *Sinanthropus Pekinensis* de Zhoukoudian va viure fa uns 500.000 anys– és amb el Paleolític superior, entre 50.000 i 12.000 aC., quan apareix de forma inequívoca dins l'espai xinès una diferenciació regional: a finals del Pleistocè, Àsia oriental, incloent el que avui en dia és Xina, estava ja ocupada per gent amb notable capacitat tecnològica en el treball de la pedra i amb una habilitat en la manipulació dels productes secundaris de la gran caça –ossos, banyes– comparable a la dels magdalenians i perigordians del nostre extrem del continent eurasiàtic.

A finals del Paleolític superior es produeixen a la Xina uns canvis climàtics prou importants, molt més que al Mediterrani o a l'Atlàntic, com per haver produït alteracions significatives en l'ecosistema. El més decisiu van ser les alteracions en la línia de la costa, que no es fixarà en el seu perfil actual fins a mitjans de la dinastia Han, cap al segle I dC. En els períodes de màxima regressió marina tota la costa del Pacífic va quedar totalment modificada, amb les illes de Taiwan i Hainan soldades al continent i Corea i Japó completament assequibles per terra.

Entre el 5.000 i el 3.000 es consolida a Xina un Neolític ple, amb l'aparició de nuclis molt diferenciats, representats, al nord, per les cultures de Yangshao, la de Dawenkou i les del riu Liao, i, al sud, per les cultures del Yangzi.

La **cultura de Yangshao** (仰韶), de la que s'han estudiat més de mil jaciments a la Xina del nord, coincideix plenament amb la zona de les terres de loess, i té la seva màxima intensitat a la vall del riu Huanghe i a les dels seus afluents Wei i Fen. Els seus habitants vivien en poblats situats generalment en terrasses properes a petits afluents, des de les quals tenien accés a l'àmplia gamma de recursos dels rius i les muntanyes. Tot i que la caça, la recol·lecció i, sobretot, la pesca –com ho demostren els abundants motius de peixos que es troben a la ceràmica– proporcionaven una part important de la dieta, els poblats ja havien establert amb l'agricultura una neta relació de dependència.

Els homes de Yangshao manipulaven una quantitat considerable de productes: soja, cebes, préssecs, albercocs, col xinesa, nous, morera, arbre de la laca, cànem, però el conreu essencial era el mill, i la seva implantació implicava, com la de tots els cereals, una alteració irreversible de l'ecosistema.

Els **poblats**, l'ocupació discontinua dels quals era sens dubte el resultat de l'agricultura itinerant pel foc, mostren sovint una disposició de les vivendes entorn d'una plaça central, amb espais netament delimitats pels estables, els forns



Ceràmica de Yangshao amb el motiu d'un cormorà pescant.

de ceràmica i la necròpolis. Tant la disposició de les cases en alguns poblats –distribuïdes en grups presidits per un edifici més gran–, com la d'algunes necròpolis –amb les tombes ordenades en grans grups de contingut i ordenació similars– apunten a una organització social basada en clans o llinatges i essencialment igualitària.

La **ceràmica** es feia a mà i estava pintada; a les vores del riu Wei s'han trobat peces vermelles i marrons, amb motius estilitzats fins a adquirir perfils geomètrics sempre vinculats a la pesca, mentre que la trobada a la regió del Gansu, en la part en que l'altiplà de loess s'allarga per anar a trobar les terres d'Àsia central, es caracteritza per una profusa decoració geomètrica que ocupa tota la superfície de les peces. En aquesta ceràmica de Yangshao apareixen per primer cop signes incisos que identifiquen al terrissaire o al propietari. Per bé que molt simples i rudimentaris, és possible reconèixer entre ells alguns dels caràcters xinesos d'etapes posteriors, sense que es pugui identificar però aquests primers signes com antecedents directes de l'escriptura xinesa.



Reproducció d'una casa del poblat de Banpo, pertanyent a la cultura de Yangshao.



Ceràmica de Yangshao amb motius geomètrics.

De la cultura de **Dawenkou** (大汶口), situada a la península de Shandong, s'han estudiat prop de dos-cents jaciments. Sorgida una mica més tard que la de Yangshao, de la que la separaven les maresmes que després van recobrir els al·luvions del Huanghe, el seu nivell de desenvolupament social i econòmic li és comparable: l'agricultura es basa en el mill, i la pesca en llacs i maresmes ocupa un lloc important. Per contra, els enterraments mostren una societat més complexa, amb més diferenciació social i amb més varietat ritual que la de Yangshao. La desigualtat social no és encara, però, un fet dominant: el més significatiu no és tant que unes poques tombes continguin més cossos i mandíbules de porc que les altres, sinó el que a la gran majoria no hi hagi absolutament res.

Les diferències entre la cultura de Yangshao i la cultura de Dawenkou cal buscar-les sobretot en els terrenys artístic i ritual: la ceràmica, feta a torn, multiplica les formes –entre les que destaquen el trípede *ding* (鼎)

i el recipient *dou* (豆) que es perpetuarien fins i tot en les peces metal·lúrgiques d'etapes posteriors– i els colors, mentre els objectes rituals dipositats als enterraments són cada cop més nombrosos i de major valor.



**Ding, dinastia Shang**

Els trípodos *ding* eren cossis utilitzats en els rituals religiosos per a oferiments sòlids.

La presència més al nord, a les vores del riu Liao que rega les planes del sud de Manxúria, fora ja de l'àmbit cultural de Yangshao i Dawenkou, dels ossos oraculars de la cultura de **Hongshan** (紅山), confirma els orígens diversos de la civilització xinesa. Dins d'un marc de clans consolidats, les escàpules de cérvols o corders amb incisions fetes amb foc marquen l'inici d'una tècnica endevinatòria original que esdevindria un tret cultural central amb les primeres dinasties.

Desmarcat de les cultures de Yangshao i Dawenkou, la regió del Yangzi va evolucionar a partir de tradicions pròpies. Allí, al voltant del llaC. Taihu, per **les cultures del Yangzi** la subsistència es basava en una gran varietat de productes aquàtics –lotus i castanyes d'aigua–, tubercles i vegetals –yam, taro, carabasses, espinacs–, i fruites –taronges, lichis– que es complementaven amb l'explotació dels abundants recursos procedents de la pesca, la recol·lecció i la caça. Moltes espècies es van cultivar per primer cop en aquesta regió del Yangzi, tant a la part baixa com a la regió central, entorn dels grans llacs Dongting i Boyang. L'arròs n'és una d'elles.

Cap al 4.000 aC. els grans centres de cultura del mill, Yangshao, Dawenkou i Hongshan, tendeixen a expandir-se i a interrelacionar-se entre ells, mentre augmenten els indicis de contactes entre Dawenkou i les cultures del Yangzi. A diferència del que es pensava fins fa poc, la civilització xinesa no és el resultat de la irradiació d'un nucli originari situat a la plana central sinó el resultat de la interacció entre les múltiples i diverses cultures que havien sorgit a partir del 5.000 aC. al llarg i ample de la geografia xinesa. Peces ceràmiques com el trípede *ding* i el *dou* apareixen ara a tot arreu, evidenciant la uniformització d'algunes pràctiques rituals i culinàries, mentre la influència de Yangshao sobre la ceràmica pintada de tota la zona és inequívoca.

L'augment dels contactes –que no sempre eren pacífics– va potenciar la complexitat, diversificació i estratificació de les cultures regionals.



Extensió màxima de la cultura de Longshan

A Xina, aquesta esfera d'interacció va cristal·litzar cap al 3.000 en les **cultures de Longshan** (龍山). El nou horitzó cultural, que recobreix completament les cultures del nord, es va estendre fins al Yangzi i, malgrat que el sud i el sud-est van continuar amb les seves pròpies cultures, la influència de Longshan es va fer sentir fins i tot a Taiwan: els canvis en els estils ceràmics i els inicis d'una diferenciació social hi estan relacionats.

Els poblats Longshan cultiven tant el mill com l'arròs, les activitats artesanes es fan més complexes i apareixen tant el torn de terrissaire, com la ceràmica negra llisa no decorada, feta amb torn i cuita a altes temperatures, característica de Longshan, com la metal·lúrgia del coure i el treball sistemàtic del jade, que ara es difon per tot arreu i dona suport a rituals complexos. És en aquests jades que apareixen les primeres representacions del *taotie* (饕餮), una figura formada per la combinació esquematitzada d'animals diversos i que s'havia de convertir en un dels elements més distintius en la decoració dels bronzes d'èpoques posteriors. La complexitat creixent del ritual i de la cosmologia s'acompanya també de la generalització de l'endevinació per escapulimància.



Taotie

Però aquesta complexitat desemboca en un augment espectacular de les desigualtats internes en els clans, clarament visibles en la disposició dels enterraments. Tots els grups de tombes mostren ara una mateixa diferenciació en

la riquesa dels seus continguts, reflectint una organització similar en llinatges jerarquitzats. La presència de sacrificis humans a les tombes corrobora l'existència de posicions molt desiguals i l'ús de la força. ⚠

La institucionalització de la violència també té altres manifestacions: la concentració d'esquelets en un pou proporciona evidència de ràtzies o guerres, mentre la muralla de terra piconada que envolta alguns jaciments –Chengziyai al Shandong– indica tant la transmissió tecnològica com l'aparició de les grans obres públiques de defensa. Aquestes construccions en terra piconada es convertiran també en un dels trets més distintius de les dinasties posteriors i és amb aquesta tècnica que es faran obres de les dimensions de la Gran Muralla.

A Longshan no es troben, però, canvis visibles en la tecnologia i la producció d'aliments: la principal diferència amb les societats anteriors és l'augment de l'estratificació social, que es manifesta amb l'acumulació d'objectes d'art i de ritual i amb la institucionalització de la violència interna i externa. ⚠

Exactament al damunt de la cultura de Longshan va sorgir entre 2.000 i 1800 –coincidint amb el període cronològic que la historiografia clàssica atorgava a la primera dinastia, la Xia (夏)–, la **cultura d'Erlitou** (二里头), les restes de la qual mostren un desenvolupament social i cultural qualitativament diferent del de Longshan. L'arquitectura dels palaus, construïts sobre plataformes, així com les tombes de proporcions reials amb sacrificis humans, els objectes de bronze –es tracta encara de peces petites i de parets primes, sense decoració–, i una ceràmica molt diversificada i altament estilitzada demostren que a Erlitou hi havia una élite poderosa i rica, clarament articulada en llinatges estratificats, que vivia a millor nivell que a Longshan i que entronca directament amb el que serà la societat dels Shang. ⚠

Tot i que l'adveniment de la dinastia Shang mostra ja la inequívoca constitució d'un estat a la Xina, el cert és que les continuïtats –una mateixa tecnologia agrícola i una societat estructurada en llinatges– entre Longshan, Erlitou i Shang són més importants que les ruptures i indiquen sobretot un canvi quantitatiu en la concentració del poder.

El model de la prehistòria xinesa es retroba també als altres gran espais síncics de l'Àsia oriental, Corea i el Vietnam. No és aquest, però, el cas del Japó, que va generar una cultura prehistòrica autòctona, profundament original, en la qual les influències del gran focus civilitzador xinès no van arribar fins molts mil·lennis després, al tornar ja de l'any 1000 aC.

El Japó –que va estar unit al continent pels seus dos extrems fins fa uns 20.000 anys– va ser poblat, ara fa uns 40.000 anys, per onades successives de pobles procedents majoritàriament de Manxúria a través de Corea, però també per pobles que arribaren per mar des de les costes del Shandong, de la regió del Yangzi o del sud-est de la Xina.



Les seqüències culturals i cronològiques del Japó, autèntic finisterre de l'Àsia, tenen ben poc a veure amb les de la resta del món. El seu aïllament, juntament amb l'abundància de caça i pesca, va generar una cultura única, la de Jomon (縄文) que s'inicia cap al 11.000 aC. i perdura fins el segle I aC., amb un màxim apogeu entre el 3.600 i el 1.000 aC. Cal tenir en compte, però, que al Japó, la prehistòria, és a dir la etapa anterior a una civilització amb escriptura, es perllonga fins finals del segle VII, en què apareixeran les primeres cròniques, el *Kojiki* (古事記) i el *Nihonshoki* (日本書紀).

Els seus habitants, que no coneixien l'agricultura, vivien de la caça, de la recol·lecció de nous i tubercles, i, sobretot, de la pesca amb ham, arpó o xarxa i de la recol·lecció de moluscs. Eren caçadors-recolectors i pescadors activíssims, que van deixar darrera seu enormes dipòsits de petxines, i el gran interès que aquesta cultura ha despertat entre els arqueòlegs es deu a la combinació d'una ceràmica rica i variada i a l'absència d'agricultura. Molt probablement, les primeres fases de Jomon van coincidir, com els inicis del neolític xinès, amb un òptim climàtic que va proporcionar una gran varietat de productes vegetals i una intensificació de la reproducció dels moluscs. 🗨️

Les restes de petxines, acumulades en grans monticles que arribaven a rodejar tot el poblat, permeten identificar netament els antics jaciments, ubicats sempre a tocar de la costa. L'anàlisi de la mida i contingut d'aquests dipòsits de petxines ha permès distingir entre una primera fase d'economia familiar amb explotació indiferenciada dels moluscs, i una segona d'organització comunal amb producció especialitzada i emmagatzemant dels excedents. El pas d'una economia a l'altra va venir propiciat per la pressió demogràfica: les activitats coordinades a nivell comunal van permetre optimitzar la reproducció dels recursos a través de la seva manipulació i de l'especialització. La quantitat d'aliments obtinguts i processats apunta també a l'aparició d'intercanvis regulars. 🗨️

Els poblats Jomon estaven formats per cases semi-soterrànies, cobertes amb sostres de branques i generalment organitzades entorn d'una plaça central.

Aquesta gent van crear una ceràmica cordada, feta a mà, de proporcions sovint imponents, que es destinava a usos funeraris i els motius decoratius de la qual indiquen contactes continuats amb l'Àsia del nord-est. Les seves formes progressivament complicades revelen una sensibilitat artística que es va traduir també en una munió d'estatuetes femenines totalment tatuades amb motius shamànics, i que, pel fet d'haver estat trencades expressament, semblen tenir una funció ritual; signes fàlics en forma d'una gran pedra central a partir de la qual irradien cap a un cercle exterior grans fileres de pedres; i ossos gravats. 🗨️



Ceràmica cordada de Jomon

A Jomon, a diferència d'altres llocs, l'organització social complexa va precedir la introducció de l'agricultura: va ser precisament aquesta complexitat ja existent la que va permetre la ràpida i simultània introducció de l'arròs, el bronze i el torn de terrissaire en la fase final del període. Malgrat que fins el 300 aC. els japonesos van seguir sent essencialment caçadors-recolectors, en el període Jomon final (1.000-300 aC) comencen a trobar-se ja les primeres mostres d'arròs, que probablement arriba al Japó per dos camins: a través de Corea, on estava implantat des del 1.500, i a través de les illes Ryukyu, que són el pas natural entre Japó i la conca del Yangzi.


De fet, durant mil·lennis, la cultura Jomon va representar una admirable adaptació al medi ambient, i és molt significatiu que els primers passos de l'agricultura no apareguin en aquelles zones en què la cultura Jomon estava més ben implantada, és a dir en el Honshu central i la plana de Kanto, sinó a les parts més occidentals de l'arxipèlag, especialment a Kyushu, on la cultura mostrava signes de decadència.



## 5. La implantació dels Shang sobre el territori

Amb els Shang (商, segles XVIII-XI aC) entrem ja en un període de fonts històriques diversificades i convé analitzar per separat les dades que ens proporcionen les **excavacions**, les **peces oraculars** i els grans **objectes rituals de bronze** que ens han arribat.

Fins ara s'han excavat més de 100 ciutats Shang, però als ossos oraculars se'n mencionen milers. Les més importants són Zhengzhou i Anyang, capitals successives dels Shang.

El més destacable de la ciutat de **Zhengzhou** és la seva muralla. Amb una base de 22 metres d'amplada i una alçada de 9 metres, la muralla, que va necessitar el treball de 10.000 homes durant 10 ó 20 anys, és una mostra de la **capacitat Shang de mobilitzar recursos i força de treball**. Aquesta capacitat, que en gran part té a veure amb l'existència de corretges de transmissió de les ordres, és a dir amb l'estructuració jeràrquica dels llinatges, constituirà un dels grans trets definitoris de l'estat xinès al llarg dels segles. 

**Anyang** –a on es van traslladar els Shang quan van abandonar Zhengzhou– va ser una ciutat cerimonial de primera importància des de l'època del rei Wu Ding (c. 1200 aC) i es distingeix de Zhengzhou per l'escala a què es fan els sacrificis humans, la riquesa de les seves tombes, i pels dipòsits d'ossos oraculars que proporcionen la primera evidència de l'escriptura a la Xina.

Zhengzhou i Anyang són ja assentaments plenament urbans on, a diferència de molts altres nuclis petits –clarament polaritzats entorn de la producció agrícola– hi abunden edificis més grans, amb funcions rituals o administratives lligades a un tipus d'activitats que ja no són estrictament rurals. A diferència, però, dels centres urbans del Proper Orient i del Mediterrani, a les ciutats Shang no hi ha edificis imponents: l'element legitimitzador no era, com a les nostres cultures, la possessió del palau sinó la dels bronzes.

El cementiri reial d'Anyang, situat a uns pocs quilòmetres del centre cerimonial, està format per tretze grans tombes amb múltiples sacrificis humans i mil dos-cents pous de sacrificis: la quantitat de víctimes rituals hauria anat creixent al llarg de la dinastia.

A Anyang també s'hi ha trobat més de 200.000 **peces oraculars**, cuidadosament enterrades en el que devien ser els arxius reials, **profusament inscrites**

**amb caràcters** que entronquen sense solució de continuïtat amb l'escriptura xinesa d'èpoques posteriors. Els milers de peces analitzades fins ara ens obren una finestra sobre el món dels Shang en revelar-nos quins eren els temes més importants sobre els quals feien pronòstics.

La preocupació central eren els sacrificis mateixos, sobre si era correcte fer-los en aquell moment i si s'estaven fent de la forma adequada: eren, per tant, preguntes sobre el ritual, és a dir sobre el mecanisme que legitimava als qui els feien. Les qüestions sobre campanyes militars i caceres venien en segon lloc: eren activitats importants ja que d'aquí sortien els homes i animals pels sacrificis. Una part important dels textos es centrava també en el temps i en les sequeres, tempestes i inundacions que podien comprometre les collites. Un interès innegable el proporcionen les preguntes sobre les malalties i els parts i, en especial, les interrogacions sobre somnis. ❗

Les **grans tombes** i les **peces oraculars** defineixen el món dels Shang, però és amb els bronzes que els xinesos es situen en primer pla de la creació artística universal. La quantitat i qualitat dels objectes de bronze que s'han trobat a les excavacions Shang no té símil possible amb cap altra civilització del món antic. Els metal·lúrgics xinesos, a diferència dels mesopotàmics, no estalviaven matèria prima, entre altres coses perquè no utilitzaven or ni plata, que són molt més costoses. A la Xina hi havia molt poc or i plata i, per contra, molt coure i estany. Per això, els bronzes xinesos apareixen en quantitats sorprenents.

L'única tomba completament excavada d'Anyang, la de Fu Hao, que no era un rei sinó una consort, contenia fins 1.600 quilos de bronze, amb peces de mides insòlites: el Si Mu Wu *fangding*, un enorme recipient quadrat de quatre potes profusament decorat, que es va trobar a les tombes reials de Anyang, pesa 875 kg i és el bronze més gran del món antic.

Aquests bronzes estan inscrits, amb inscripcions curtes de 2 ó 3 caràcters que poden arribar fins un màxim de 50 i que indiquen a qui està dedicada la peça i el motiu pel qual s'ha fet, i mostren que la seva funció era la de contenir ofrenes sòlides o líquides durant els sacrificis. La decoració reflecteix una presència absolutament dominant dels animals, lligada possiblement al shamanisme: el fet que les prediccions oraculars mateixes es fessin amb ossos d'animals, i que alguns d'aquests animals es representessin en els objectes de bronze apunta a que eren els animals els que ajudaven als shamans a comunicar el cel amb la terra. ❗

Els Shang proporcionen de forma inequívoca les evidències arqueològiques que defineixen la concentració de recursos en poques mans: programes intensius de treball al servei d'un nucli central; especialistes a temps complet que permeten la creació d'una cultura d'élite; sacrificis humans a gran escala lligats a enterraments d'alt status. Aquesta nova acumulació de recursos no va ser fruit de cap canvi tecnològic, sinó el resultat directe d'una estratificació interna a tots els nivells: els instruments coercitius d'aquesta acumulació de recursos van ser essencialment tres: els impostos, la guerra i el ritual. ❗



Bronze de la dinastia Shang

a) Els **impostos**, el contingut dels quals podria haver estat bàsicament ritual –com ara closques de tortuga per l'endevinació–, eren sens dubte una font d'ingressos aleatòria: el fet que la seva obtenció fos objecte constant d'endevinacions apunta a que no eren una pràctica establerta de forma rutinària i inequívoca. El treball forçat era, en canvi, una forma de contribució més sòlida: la muralla de Zhengzhou i les tombes reials d'Anyang mostren una capacitat extraordinària de mobilització de la mà d'obra.

b) La **guerra**, pel que ens diuen els ossos oraculars, era omnipresent a l'estat Shang. Cada campanya mobilitzava uns quants milers de camperols: de 3 a 5 mil, tot i que en una ocasió ens consta que hi van anar més de 10.000. Les batalles les decidien les lluites entre els carros, cadascun dels quals duia tres homes: aquests carros apareixen per primer cop cap el 1200 aC, sens dubte per influència del Proper Orient, tot i que els ítems xinesos són de mides molt més grans que els que veiem, per exemple, a la tomba de Tutankamon o als baixos relleus assiris. Els cavalls que estiren els carros apareixen també ara per primer cop a la Xina: tot plegat apunta a contactes culturals continuats entre la zona nuclear de l'altiplà de loess i les terres del nord-oest per on es filtraven els contactes amb els altres móns. És en aquest context que cal situar les mòmies de raça caucàsica del Xinjiang, trobades aquests darrers anys i datades de finals del segon mil·lenni aC. La finalitat més freqüent de la guerra era el pillatge i el botí, format en gran part per esclaus que es destinaven als treballs forçats i als sacrificis. El gran entrenament per la guerra eren les caceres, autèntics exercicis econòmic-militars en els quals el rei i tota la seva elite capturaven els ossos, tigres, elefants i rinoceronts que necessitaven pels sacrificis mentre netejaven el territori de les feres i dels nòmades que destorbaven el desbrossament de nous terrenys per l'agricultura.

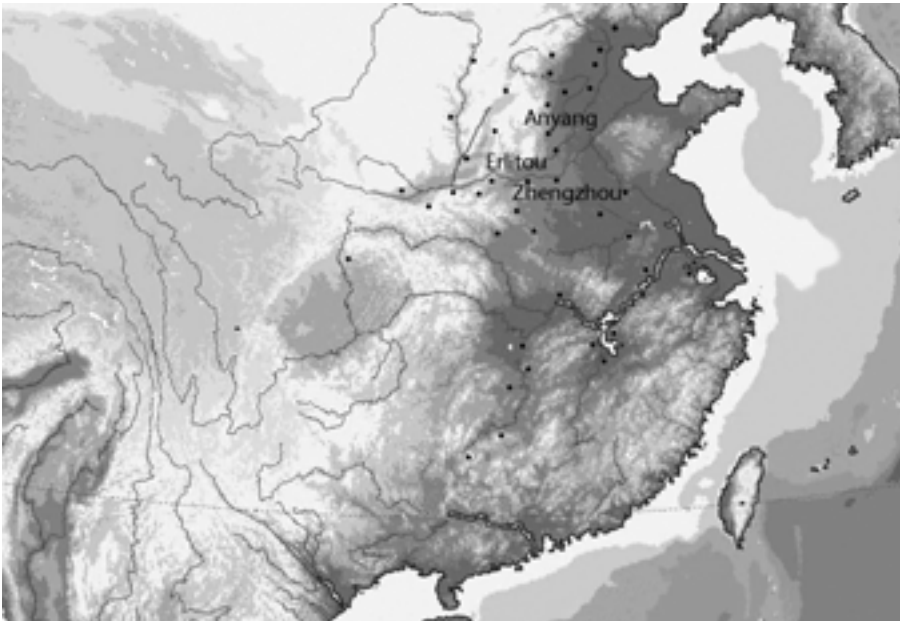
c) Però l'element coercitiu bàsic era sens dubte el **religiós**, ja que de forma continuada cap estat es pot basar exclusivament en la força: les creences assumides per tots i les cerimònies que les orquestraven eren la columna vertebral de la jerarquització socio-econòmica interna.

La unitat socio-religiosa bàsica eren els **llinatges**, és a dir les unitats de parentiu que instituïen obligacions familiars entre els seus membres, però en l'interior de les quals la riquesa, l'estatus i el poder estaven distribuïts de forma desigual. Aquests llinatges, que eren la base de l'assignació del treball agrícola i de les obligacions militars, vivien en ciutats emmurallades i en construïen de noves cada cop que una branca s'escindia del tronc inicial, i estaven interrelacionats entre ells en una xarxa jeràrquica que proporcionava l'estructura política de l'estat.

El poder del rei li venia pel fet d'estar al centre d'aquest entramat de llinatges, articulats jeràrquicament per la seva major o menor proximitat genealògica amb els avantpassats reials i amb la gran divinitat Shang, Di (帝) o Shangdi (上帝), l'Emperador de Dalt, probablement un nom col·lectiu pels avantpassats reials. El rei, que governava ajudat d'una protoburocràcia, va

anar augmentant el seu poder al llarg dels segles fins arribar a controlar de forma exclusiva tot el ritual i convertir-se en l'únic gran endeví del regne. Els monarques xinesos no perderien mai més aquest caràcter carismàtic basat en una capacitat reconeguda tant per connectar amb el món dels avantpassats com per actuar sobre les forces còsmiques. ❗

L'impacte dels Shang sobre el conjunt del territori no devia ser ni compacte ni continu i el quadre és més aviat el de un substrat neolític general sobre el qual es van implantant els homes del bronze. L'estat Shang funcionava com una aliança de grups regionals i devia conviure amb molts altres estats i proto-estats, que, malgrat conservar una autonomia notable respecte als Shang, li reconeixien una supremacia basada en el seu major desenvolupament cerimonial i, per tant, polític. Aquesta xarxa jerarquitzada era de perímetres exteriors flexibles, ja que el control dels Shang s'exercia més sobre els llinatges que sobre els territoris: un estat sense fronteres, els límits del qual quedaven arqueològicament definits per zones d'interacció intensa.



En el període final, coincidint amb la capitalitat a Anyang, els reis Shang perden control sobre el territori: és obvi que se'ls hi escapen de les mans les terres occidentals que queden cada cop més sota predomini del llinatge dels Zhou. La disminució del territori ve acompanyada d'un augment del poder del rei, visible en el monopoli de l'endevinació per part del monarca i en el contingut més rutinari i secular, i, per tant, més estabilitzat, de les endevinacions mateixes.

Tot sembla indicar que el que anomenem dinastia Shang és en realitat un llarg període evolutiu en el que es passa d'un cabdillatge teocràtic que cobreix amplis territoris a un nòdul estatal consolidat i restringit,

que manté relacions –sovint en forma de guerres– amb els altres estats que proliferen en l'àmbit xinès. !

La tecnologia del bronze es va estendre més enllà de l'àrea controlada pels Shang i va donar peu a l'aparició d'altres nuclis de civilització al marge de la Plana Central: aquest és el cas de **Sanxingdui** (三星堆), a la província de Sichuan, molt allunyada dels centres Shang, on abans de 1986 s'hi havia trobat ja restes de muralles i nombrosos jades que apuntaven a l'existència d'un nucli important.

Les **excavacions de Sanxingdui** van revolucionar la visió que es tenia del període Shang a la Xina, posant de relleu l'existència d'altres nuclis poderosíssims: la massiva presència de bronzes, elaborats amb tècniques idèntiques a les dels Shang, i la gran muralla de terra piconada evidencien influències de la plana central, però l'absència d'escriptura i la diferència radical entre les figures de Sanxingdui i els recipients dels Shang apunta a un món molt diferent a nivell polític, religiós i cultural.

A Sanxingdui, que està a la vora de Chengdu (capital de l'actual província de Sichuan), és a dir a gairebé 1.000 km d'Anyang, s'ha trobat una ciutat rodejada de muralles de terra piconada, amb una superfície semblant a la de Zhengzhou, una de les capitals dels Shang: la base de la muralla tenia 40 metres d'amplada i un dels seus costats feia 1,8 km de llargada: tot i que els seus habitants no sabien llegir ni escriure, eren capaços de mobilitzar una força de treball com la dels Shang. A la banda de fora hi ha dos enormes pous de sacrificis, realitzats entorn del 1200 aC. : el primer conté 400 objectes de bronze, or, jade, àmbar i ceràmica, juntament amb els ullals de tretze elefants i de centenars d'ossos animals; el segon conté 67 ullals d'elefants, prop de 5.000 caurís i unes grans estàtues de bronze de mida natural i unes màscares enormes que en alguns casos són de 1,20 metres d'amplada, que representen individus d'ulls enormes i protuberants, faccions anguloses recobertes en alguns casos amb màscares d'or, i mans desmesurades. A diferència d'Anyang, totes aquestes riqueses no van lligades a cap enterrament.

Al voltant de l'any 1.000 el jaciment de Sanxingdui, que era sens dubte el més important de la plana de Chengdu, va ser abandonat, potser degut a una inundació: l'estat incipient es va col·lapsar i van reaparèixer societats més simples. Sichuan no recuperaria la seva complexitat fins ben avançats els Regnes Combatents, amb l'aparició dels regnes de Shu i Ba en la segona meitat del primer mil·lenni aC.

Les excavacions de Sanxingdui han permès resituar la visió que es tenia dels Shang: d'un estat centralitzat que hauria controlat tot el territori a un més dels múltiples estats del bronze escampats per la geografia xinesa.

En el que avui en dia és la Xina hi havia certament altres nuclis poderosos que, malgrat dominar també la metal·lúrgia del bronze, es movien en un univers mental i polític molt diferent, com hem vist en cas de Sanxingdui



Estàtua de bronze de Sanxingdui

al Sichuan. I sobretot hi havia múltiples bosses de pobles que quedaven al marge de tot el procés: en temps dels Shang aquests bàrbars interiors ocupaven encara la majoria del territori i no serà fins la dinastia següent, amb els Zhou, que la pressió dels xinesos començarà a tancar a aquests pobles en bosses residuals.

**Convé recordar que ...**


... les mides del territori sobre el que els Shang van tenir un control efectiu no eren gaire més grans que les de Catalunya, malgrat que la seva influència s'estenia molt més enllà.

## 6. Els Zhou Occidentals i l'articulació de l'estat

La dinastia Zhou (周) s'estén durant gairebé un mil·lenni, de 1050 a 221 aC. El rei, però, només conserva un poder efectiu durant la primera meitat, coneguda com Zhou occidentals (西周1050-770 aC) perquè la dinastia tenia la capital a l'oest, a les vores del riu Wei.

Dels Zhou tenim molta més informació que dels Shang. Desenes de centres urbans a les vores del riu Wei; més de 10.000 bronzes, inscrits amb centenars de caràcters; i sobretot els grans Clàssics del món xinès que donen directament fe d'aquest període: el *Yijing* (易經), *Clàssic dels Canvis*, el *Shijing* (詩經), *Clàssic de la Poesia*, i el *Shujing* (書經), *Clàssic dels Documents*.

Els Zhou van sorgir del magma de tribus a les quals el que podríem començar a anomenar "cultura xinesa" començava a alterar: mentre algunes de les tribus, com els Zhou, es decanten cap un mode de vida plenament xinès, el gros d'aquests pobles, en canvi, en queden al marge i s'hi enfronten. La integració dels Zhou en el món xinès es fa palesa en la seva adopció de les pautes culturals dels Shang: quan els enderroquin, els Zhou parlaran la mateixa llengua que ells, utilitzaran la mateixa escriptura, viuran també en ciutats emmurallades, tindran un cos de funcionaris i utilitzaran les mateixes tècniques endevinatòries.

El pas dels Shang als Zhou serà, per tant, un canvi dinàstic i no un canvi de civilització, i no serà en cap cas un tall important ni tecnològic ni cultural. 

Les figures cabdals de la tradició Zhou són els seus primers governants dinàstics: els reis Wenwang, Wuwang i el duc de Zhou, Zhougong. El desafiament dels Zhou als Shang es va iniciar en temps de Wenwang, cosa que a aquest li va costar la presó; però els Shang van ser definitivament vençuts pel seu fill, Wuwang, a la batalla de Muye, en què els Zhou van aconseguir una aliança amb totes les tribus perifèriques de les terres occidentals. Es tractava d'una coalició més que previsible, ja que per una banda, els Zhou havien format part d'aquest món fins feia poc i mantenien viva una xarxa de relacions i, per l'altra, molts d'aquests pobles tenien ja un historial turmentós de relacions amb els Shang.

Un exemple clar és, sens dubte, el cas dels qiang, els proto-tibetans, que eren sistemàticament capturats per enviar-los als sacrificis.

Wuwang va morir dos anys després de la batalla de Muye, i va ser en els anys immediatament posteriors que el poder va quedar de fet en mans de Zhou-

gong, considerat per Confuci com el més gran model d'estadista, que va ser qui va culminar la conquesta del territori i qui va reorganitzar tot el regne dividint el nou territori entre els membres del seu llinatge, consolidant així tant la colonització del territori com una estructura feudal.

L'organització feudal dissenyada per Zhougong era una forma d'implantació territorial molt més densa i continuada que l'anterior. La noblesa Shang vençuda no va ser eliminada, ans al contrari: els Zhou no estaven en condicions de prescindir de ningú. Es va procurar, però, que els feus Shang quedessin rodejats per feus directament lligats als llinatges Zhou. Els Shang devien quedar molt integrats ja que, malgrat algunes rebel·lions esporàdiques inicials tant de les terres orientals com de les del Yangzi, no van tardar en quedar completament desdibuixats. El fet que els Zhou Occidentals hagin passat a la història com una època de pau indica que les guerres entre xinesos es van acabar aviat, tot i que, per contra, el que no va canviar van ser les interminables lluites contra els no xinesos, bàrbars interiors o gent del nord-oest. 🗨️

El darrer dels reis del Zhou Occidentals, Youwang, va ser vençut per una coalició de pobles del nord-oest. Amb aquest desastre, pel qual les terres occidentals del riu Wei tornen a quedar a mans de pobles a mig sinitzar, s'acaba el període dels Zhou Occidentals. La capital es trasllada a la ciutat que ja havien construït a les vores del Luo, Luoyang, i el poder del rei perd efectivitat mentre augmenta el dels diversos senyors feudals: entrem ja al període dels Zhou Orientals (東周).

Amb els Zhou apareix una nova divinitat, Tian (天), el Cel, que en els seus inicis es confon amb el Shangdi dels Shang, però del que s'anirà separant de mica en mica. El déu dels Shang era un déu equiparable als avantpassats del seu propi clan i que no tenia pretensions ni de divinitat universal ni tampoc de sancionador moral. La divinitat que sorgirà amb els Zhou, per contra, està per damunt dels avantpassats d'una dinastia concreta i té des del primer moment, un inequívoc caràcter ètic i ecumènic. 🗨️

Un dels trets essencials de la tradició central xinesa que cristal·litza amb els Zhou, de la mà de Zhougong, és la teoria de la legitimació del poder a través del Tianming, el Mandat del Cel (天命). El governant ho és per Mandat del Cel, i és per això que esdevé el Tianzi (天子), el Fill del Cel, l'únic que té dret a oferir sacrificis a Shangdi o a Tian.


La cohesió i estabilitat del món xinès deu molt a l'acceptació general que, a partir dels Zhou, va tenir aquesta teoria, en tant que conferia una base religiosa a l'autoritat del rei: l'enorme prestigi que rodejarà a partir d'ara la figura del Fill del Cel el convertirà en una força cohesiva important per tots els xinesos. 🗨️



Amb els Zhou es produeixen també altres canvis significatius en el ritual: els grans cerimonials de l'escapulimància Shang es van anar esvaint enfront d'una endevinació més pautaada, basada en pràctiques més simples, com les combinacions de tiges contínues i discontinúes de marfull que acabarien recollides en el *Yijing* o *Clàssic dels Canvis*.

El període Zhou presenta suficients similituds amb el feudalisme que es va desenvolupar a Europa 1.500 anys més tard com perquè puguem parlar d'un feudalisme Zhou. Els camperols, malgrat l'autoritat nominal del rei sobre totes les terres i tots els homes, queden sota l'autoritat directa dels senyors feudals: respecte al rei, ni tributen ni són mobilitzables. Bona part del treball devia ser comunitari i els camperols, similars en gran part als nostres serfs medievals, estaven lligats a la terra i es distingien dels nobles en què no tenien cognoms: els nobles eren els *Cent Cognoms* o les *Cent Famílies*.

Les similituds, però, entre el feudalisme xinès i l'europeu s'han d'utilitzar amb prudència, ja que ambdós sistemes presenten també diferències importants. El feudalisme xinès sorgeix en una civilització en expansió que estava incorporant als bàrbars mentre que a Europa ho fa dins d'una civilització en reculada que, per contra, estava sent incorporada pels bàrbars. Els reis Zhou compten amb una proto-burocràcia que es basa en textos escrits i conserven uns poders molt considerables a través dels funcionaris reials que el representaven en els feus; amb un poder que li venia de ser al mateix temps el vèrtex de la jerarquia feudal i el cap de tota la xarxa de llinatges, el rei, que concentrava a les seves úniques mans tot el poder civil i religiós, tenia una força molt superior a la que tenia la monarquia en altres latituds; el feudalisme xinès coincideix amb una gran estabilitat interior i segles continuats de pau.

Per molt que els Zhou conquerissin l'espai xinès amb una sèrie de guerres, el que la tradició xinesa –que atorga molt més prestigi a l'activitat civil que a la militar– emfatitza és la seva capacitat d'administrar-lo a través de virtuts essencialment civils. Els Zhou van crear una tradició i, per fer-ho, van inventar un model: el d'una Xina unida que ells haurien heretat dels Shang. L'arqueologia actual ha demostrat amb escreix que pobles i estats diversos conviuen a la Xina durant la segona meitat del segon mil·lenni i que els Shang eren només un d'ells, i la història dona fe de la pervivència de cultures regionals ben diferenciades i de la constància de les tendències centrífugues en el món xinès. Però el model Zhou que uneix una Edat d'Or amb un territori unificat havia de tenir un impacte indestructible sobre els futurs avatars de l'ens polític xinès. 

## 7. La tradició central xinesa

La tradició central xinesa, que va sorgir al segle VI aC. en un moment de canvis socials i econòmics intensos i que tindria una influència decisiva sobre tota l'Àsia oriental, va cristal·litzar sobre la base d'una visió del món que li era prèvia.

Un dels trets definitoris d'aquesta tradició és una visió del cosmos com un tot orgànic que funciona d'acord amb un *Dao* (道) o Camí, en perpetua transformació degut a l'acció de les dues forces complementàries del *yin* i el *yang*. Totes les corrents de pensament xineses donaran a l'home una responsabilitat en el manteniment d'aquest equilibri: els confucians es centraran en les relacions de l'home amb la societat; mentre els taoistes s'interessaran sobre tot per les de l'home amb la natura. Un altre tret definitori és el culte als avantpassats, que ja abans de Confuci era el pol religiós del món xinès. 🗨️

L'obra de Confuci es conserva en el *Lunyu* (論語), títol que els jesuïtes van traduir com *Analectes*, però que pot traduir-se simplement per *Converses*. El llibre, dividit en 20 capítols curts, és una recopilació que recull les converses de Confuci amb els seus deixebles i amb els governants dels diversos estats feudals que visitava i als que oferia –amb poca fortuna– els seus serveis.

L'esforç essencial de Confuci es concentra en descriure com hauria de ser el *Dao* ideal, el Camí perfecte, equivalent a un ordre ideal ètico-polític construït pels homes, al que s'arriba com a resultat de la pràctica d'unes virtuts essencials: l'amor filial, *Xiao* (孝) –que educa a l'individu a comportar-se en una societat jerarquitzada a través d'educar-lo a comportar-se en família–; la humanitat, *Ren* (仁) –que consisteix en educar-se en el respecte pels altres i per les normes socials que ens aglutinen; i la conducta ritual adequada, *Li* (禮) –expressió externa de la virtut interior–.

Tota l'**educació confuciana** s'orientava a la formació d'individus moralment nobles, al marge de quin fos el seu naixement. L'home noble era aquell que tenia una educació interior, la humanitat i l'autocontrol necessari per conformar-se al conjunt de prescripcions que ordenen la vida social, els ritus. Confuci va aconseguir popularitzar la figura del lletrat, és a dir de l'home culte amb responsabilitats polítiques, que es va convertir en els segles posteriors en la pedra angular de tot el funcionariat xinès. Però aquests lletrats, paradigma dels homes nobles, no ho eren per naixença: calia educar-los i Confuci va dedicar la seva vida a afinar el concepte d'educació; un segle després de la seva mort, aquesta es considerava ja essencial per la carrera política.

**Menci** (372 - 289 aC.), el primer dels seus grans deixebles, va desenvolupar el pensament de Confuci, i va elaborar la idea de l'estat, concebut com una emanació dels deures mutus entre les **cinc relacions bàsiques**: l'amor entre pares i fills; la rectitud entre sobirà i súbdits; les ocupacions diferents entre marit i muller; el sentit de la precedència entre germà gran i germà petit; i la confiança entre els amics. Menci posarà també l'accent en la **jerarquització social**, distingint clarament entre els que fan treball manual i l'èlit dirigent, i introduint diferències de status, amb normes socials diferenciades per cada grup.

#### Deixebles de Confuci

Menci i Xunzi són considerats deixebles de Confuci perquè són continuadors de la seva obra i el seu pensament, malgrat ser cronològicament posteriors. No es conserven escrits de cap dels deixebles directes del Mestre.

L'altre gran deixeble de Confuci, **Xunzi** (298-238 aC), desenvoluparà la vessant racionalista del confucianisme, explicitant un menyspreu intens per les supersticions que al llarg dels segles enfrontarà sovint els confucians amb els grups taoistes i budistes que també ocuparan llocs destacats a les corts

El **taoisme**, l'altra gran corrent filosòfica del món xinès, és en gran part complementària del confucianisme, en tant que desenvolupa aquelles dimensions de la persona humana que no concernien gens als confucians. Els taoistes, amb el seu interès pel que no és real, pel que no es pràctic i per allò que escapa de la vida quotidiana, i amb la seva negativa a implicar-se en l'organització socio-política, entronquen tant amb pràctiques màgico-religioses molt antigues i amb el shamanisme del país de Chu, com amb la tradició dels ermitans, ben arrelada ja en temps de Confuci.

Confucianisme i taoisme han estat visions del món més complementàries que exclusives: si bé el confucianisme cobreix l'aspecte social i polític de les inquietuds humanes, el taoisme es centra en el seu desig de felicitat personal i en els esforços per alliberar-se d'un ordre establert, ple de normes i restriccions.

Les dues corrents emergeixen d'un mateix fons comú, el de la tradició central de la civilització xinesa, tal i com estava prenent forma a finals del període de Primavera i Tardors (春秋). L'articulació del confucianisme devia iniciar-se abans i, en orientar-se en una direcció determinada, estructurant essencialment tot el món de les relacions socials, va provocar que les corrents intel·lectuals que es trobaven en l'altre extrem de la tradició central es polaritzessin al seu torn en la direcció oposada: confucianisme i taoisme serien de fet dues cares d'una mateixa medalla. !

Les diferències, més de sensibilitat que de dogma, més d'orientacions que de principis, són però significatives. Els confucians creuen que una persona ha de viure en harmonia amb la societat i que la persona humana és la mesura de tots els valors; el taoisme, per contra, creu que una persona ha de viure en harmonia amb la natura però, si cal, aïllada de l'altra gent i que la naturalesa és la mesura de tots els valors. Allí on els confucians propugnen un home

social, enquadrat en una jerarquia ritualitzada, els taoistes abominen de tota forma de classificació i rang, i a la pressió de la moral, els ritus i l'organització política dels confucians oposen l'ideal d'una vida natural i lliure que permeti l'individu fondre's amb el ritme de l'univers i trobar la quietud total i la indiferència perfecta. La felicitat que per uns és el resultat del coneixement, de la virtut i de la vida social, pels altres cal buscar-la en l'harmonia amb la naturalesa.

Aquesta dicotomia a partir d'un substrat comú coloreja fins i tot el vocabulari d'ambdues escoles. Totes dues es refereixen al *Dao*, el Camí, però parlen de camins diferents: pels confucians es tracta del "Camí marcat pels reis de l'Antiguitat", mentre que el *Dao* dels taoistes és el "Camí de la Naturalesa i del Cosmos". Molt probablement eren els dos matisos que hi havia de la idea de *Dao* en la tradició central anterior, i que divergeixen clarament a partir del moment en que es fixa en dues escoles.

El dos llibres principals del taoisme són el *Daodejing* (道德經), *Clàssic del Camí i de la Virtut*, al que a Occident s'anomena simplement *Llibre del Tao* i el *Zhuangzi* (莊子). El *Daodejing* s'atribueix a Laozi, suposadament contemporani de Confuci, però segurament devia ser de diversos autors i recopilar-se al segle IV aC. És el text xinès que més s'ha traduït mai: amb una gran potència mística i una creativitat poètica extraordinària, té un contingut sovint críptic que admet múltiples interpretacions. L'esforç del *Daodejing* es centra en copsar la naturalesa del principi que ho engloba tot i és de mena indefinible, ja que qualsevol definició el limitaria: com tots els misticismes, els taoistes busquen la última dimensió de la realitat o del ser, la que no pot discutir-se amb les categories del llenguatge humà. I busquen arribar-hi no a través de l'estudi sinó per la intuïció, i aquesta és el resultat, com en tots els misticismes, d'una il·luminació sobtada.

Si bé la forma poètica i altament simbòlica del *Daodejing* el diferencia de totes les obres anteriors, la culminació de la literatura taoista és el *Zhuangzi*, obra del taoista més important de tots els temps, Zhuang Zhou (c.370-300 aC). Ple de paradoxes i d'aforismes incisius, com tots els textos taoistes, el *Zhuangzi* crítica totes les normes que anquilosen l'agrupació espontània dels homes, limiten la seva capacitat de viure en pau amb la naturalesa i en disminueixen la seva llibertat creativa.

Malgrat la seva importància posterior, confucians i taoistes no dominaven ni de lluny el panorama intel·lectual o polític de la seva època. Un dels fets més característics del període dels Regnes Combatents és l'eclosió de múltiples corrents de pensament, les anomenades **Cent Escoles**: les guerres contínues, en tant que van activar la competitivitat entre els estats, van potenciar també la figura dels consellers que oferien solucions.

Una de les corrents de pensament més importants d'aquests segles va ser la dels mohistes. Mozi (479-372 aC.), es va formar inicialment dins de l'escola

confuciana, amb la qual comparteix alguns valors, com la insistència en educar als homes per viure en societat i en valorar més l'educació que el bressol, però mentre Confuci respectava les tradicions antigues i mirava de racionalitzar-les, Mozi en discutia la validesa i utilitat. El *Ren*, la humanitat dels confucians, es va convertir amb els mohistes en amor universal: això xocarà amb els privilegis que els confucians atorguen a les obligacions familiars, mentre el benefici universal que se'n deriva, igual per tothom, apunta a un model social igualitari que queda a les antípodes de les jerarquies confucianes. Els mohistes es van interessar per les demostracions lògiques i el pensament causal –mentre investigaven també en els camps de la geometria, l'òptica i la mecànica–, però aquestes preocupacions, centrals per la filosofia grega i occidental, no són les nuclears de la filosofia xinesa. Gràcies a Mozi sabem que els xinesos s'ho van arribar a plantejar: però Mozi va quedar a la perifèria del món intel·lectual xinès.

## Resum

El territori ha tingut una importància determinant en l'evolució de civilització xinesa. La Xina és un país d'una gran varietat geogràfica, en què destaca la divisió nord-sud, que condiciona les formes de vida i la implantació humana, tant des del punt de vista econòmic com social. Es poden distingir quatre grans regions per la seva importància històrica: la Xina del nord, la Xina del Yangzi, el Sichuan i el sud-est (especialment Guangdong).

Les primeres cultures xineses van sorgir especialment a les planes al·luvials del riu Huanghe (cultures de Yangshao i Longshan); ara bé, no hem d'oblidar que moltes altres cultures van néixer en regions més allunyades, el que es considera habitualment la perifèria del món antic: la província de Shandong (cultura de Dawenkou), el riu Yangzi (cultura de Hongshan) o fins i tot a la plana de Sichuan (cultura de Sanxingdui).

Al Japó es va desenvolupar una cultura d'una gran durada que és especialment coneguda per la seva ceràmica cordada, que li dóna nom (Jomon en japonès vol dir "corda"). A diferència de la Xina, on des d'antic l'agricultura va determinar en gran part les maneres de viure, els homes de Jomon eren principalment recol·lectors, caçadors i pescadors, amb una societat que amb els segles va esdevenir més especialitzada i estructurada.

Les bases del món xinès comencen a edificar-se amb la dinastia Shang (ss. XVIII- XI aC.), que comença a establir algunes de les pautes culturals, religioses i de pensament que heretaran els xinesos de la dinastia Zhou (ss. XI-III), un poble que va derrotar als Shang i que representa el moment de l'autèntica articulació de la tradició central xinesa. La seva importància rau no només en el fet que les bases culturals de la Xina queden en gran part delimitades durant aquest període, sinó en què, a més, aquestes bases es van convertir en el substrat ideològic dels móns coreà i japonès. Les obres de Confuci o els taoistes, que arribarien alguns segles després a Corea i Japó, van ser compilades durant aquest període, fixant alguns dels elements intel·lectuals més definitoris de les civilitzacions de l'Àsia oriental.

## **Bibliografia**

**Barnes, G. L.** (1193). *China, Korea and Japan: the Rise of Civilization in East Asia*. Londres: Thames & Hudson.

**Chang, K. C.** (1980). *Shang Civilization*. Yale: Yale University Press.

**Chang, K. C.** (1986). *The Archeology of Ancient China*. New Haven: Yale University Press.

**Dawson, R.** (1986). *Confucio*. Mèxic: FCE.

**Folch, D.** (2001). *La construcció de Xina*. Barcelona: Empúries.

**Mote, F. W.** (1989). *Intellectual Foundations of China*. Nova York: Alfred A. Knopf.

**Pearson, R.** (1992). *Ancient Japan*. Nova York: Arthur M. Sackler.

**Tregear, T. R.** (1980). *China, a Geographical Survey*. London: Hodder and Stoughton.

